

NEKA »NOVA« OSPORAVANJA U PITANJU KONTRACENCIJE

U ovom listu P. Karlo Nola osvrnuo se osobito u dva navrata na neka od tih osporavanja (1969, IX—6, str. 421—432, i 1970, X—1, str. 61—75), ali u posljednje vrijeme isti njegov sugovornik dr Steiner, u nastojanju da transportira mišljenja nekih inozemnih pisaca, predlaže da naši Biskupi zauzmu i s pastoralne strane drugačije stano- vište od onoga što su zauzeli u UPUTI od 18. veljače 1970. Pri tome dr Steiner brzopleto uzima neke moje izjave o pitanju.

Budući se radi o pokušaju da se izmijene i praktične norme, to smatram prikladnim da iznesem nekoliko ideja ili razjašnjenja, jer nije lako u službi Božjoj uzimati na sebe odgovornost u pita- njima savjesti, gdje se odigrava sudbina duša.

1) Ako bračni drugovi nijesu u stanju da se late drugih sred- stava da sačuvaju svoju vjernost i bračnu ljubav nego da frustriraju začće izravno upotrebljavajući kontracepcijska sredstva, pitanje je njihove subjektivne slabosti. Ne radi se tada o dijalektici situacije **nametnute** izvana, nego o njihovoj subjektivnoj dijalektici kao plodu nesavladane emocije, strasti, ili nedovoljne kreposne snage. Prema takvima treba imati razumijevanja i samilosti (HV br. 29), ali se radi te slabosti ne smije trgovati s načelima. Drugim riječima: u tom se slučaju ne može pribjegavati nauci o casu perplexo. Tako sam pisao u brošuri pod naslovom SMIJEMO LI KRITIZIRATI FRANCUSKE BISKUPE, Zagreb 1970, str. 7—12.

2) Tjelesno se sjedinjavati kao pozitivna dužnost ne obvezuje u svakom slučaju, dapače, po načelu subordinacije dužnosti, mora se suspendirati ako bi se upotrebljavalo sredstva protivna negativnom zapovijedima koje su uvijek na snazi, a te su: izravno se plodnost ne smije nikada sprečavati (HV br. 16); nikada se ne smije izravno onemogućivati rađanje novog života (HV br. 14); nikada se ne smije rastavljati smisao sjedinjenja i smisao rađanja (HV br. 12) itd.

3) Izravno namjeravana kontracepcija predstavlja u sebi zao čin, neovisno o mišljenju izvršitelja. Izravna je kontracepcija stalno ne- dopuštena (HV br. 16); namjerno frustrirati spolni čin njegove gene- rativne usmjerenosti predstavlja u sebi nečastan postupak (br. 14); oduzimati spolnom činu pa i djelomično značenje i svrhu stvarala- štva, protivi se Božjem planu i njegovoj svetoj volji (br. 13) itd. Istina, razlozi za opravdanje takvog postupka mogu izgledati »časni i ozbiljni« (br. 16), recimo da se sačuva bračna vjernost, ljubav, ali ti razlozi ne mogu pretvoriti nemoralni čin u čin dopušten i dostojan čovjeka (br. 14).

4) Zaključak je očit: Izravna kontracepcija, bilo kao cilj, bilo kao sredstvo ne smije se nikako odobriti, jer to bi značilo usvojiti pogansko načelo da cilj posvećuje svako sredstvo (Rim 3, 8).

Bračni drugovi nijesu ukliješteni u bezizlaznoj situaciji, jer iako ih subjektivna slabost donekle opravdava te možda njihov postupak pretvara samo u materijalni grijeh, hotično odabrati takav postupak znači činiti što je »stalno nedopušteno« (HV br. 16).

Posve je arbitrarno situaciju bračnih drugova u slučaju poisto- vjetovati s casu perplexo. Ako su oni doista toliko pod strašću da su neodgovorni, tada spadaju pod diferencijalnu psihologiju i moral- ku, drugim riječima: možda su neodgovorni, ali im takav sud ne

ide potpuno u prilog, jer ljudi su i danas sposobni uvidjeti ispravnost jasnog naučavanja Crkve (HV br. 12), pa im to naučavanje treba iznositi bez ikakve dvosmislice (br. 28).

5) Bez temelja tvrdi dr Steiner da ja dopuštam da se radi ili da se može raditi o casu perplexo »u blažem smislu«, jer na str. 8 moje brošurice jasno piše da taj »blagi smisao« znači obavezu da braćni drugovi traže drugi izlaz, da ga mogu naći, i da ga moraju naći. Taj »blagi smisao« znači samo dvojbenu savjest (str. 9), doslovce: »U slučaju da je moguć i posve prikladan drugi izlaz, radije ćemo govoriti da se savjest nalazi u stanju dvoumice: to je dvojbena savjest« (ibidem). Dvojbena savjest prestaje biti valjanom normom djelovanja netom se u dvojbenu sumnja, ili netom se od mjerodavnih primi upozorenje da takva savjest nije dvojbena nego neispravna. Ni razni episkopati ne mogu primijeniti načela o casu perplexo, jer njihove bi se tvrdnje distancirale od naučavanja Pape. Uostalom, neka prije valjano dokažu. A s njima neka to dokaže i dr Steiner.

6) Dr Steiner nalazi proturječje u mojoj tvrdnji da je u pravednoj samoobrani dopuštena kontracepcija. Nije dobar znak vidjeti proturječje gdje ga nema, jer ako je neizravno dopušteno drugoga ubiti u svrhu samoobrane, zašto ne bi u istu svrhu bila dopuštena i neizravna kontracepcija? Papa govori da nasilno nametati braćni čin znači postupati protiv zahtjeva ispravnog moralnog reda (HV br. 13), dakle znači postupati nemoralno, nedopušteno. U slučaju samoobrane **nameće** se situacija **izvana**, nepravedno, dovodi se u pitanje život sa svim svojim vrednotama, i napadnuti ili napadnuta se **prisiljava** da bira između najveće dužnosti čuvanja sebe i podređene dužnosti čuvanja drugoga ili podređenih vrednota.

Svaki pa i početni poznavalac moralke mora uvidjeti da se u slučaju samoobrane, dakle u potrebi i dužnosti da se spasi život ili ekvivalentna vrednota, primjenjuje načelo dopuštenosti čina cum duplici effectu, jer sila se **odbija** odgovarajućom silom, napadnuti se pravedno i adekvatno **brani**. Iz tog postupka neposredno slijedi dobar učinak: čuvanje života, i zao učinak: smrt napadača; postoji proporcionalan razlog: čuvanje svoga života; namjerava se samo dobar učinak: samosačuvanje.

Dr Steiner se uzaludno poziva na to načelo dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom u slučaju braćnih drugova subjektivno neraspoloženih da traže drugi izlaz iz situacije o kojoj govore. Njihovo frustrirano sjedinjenje neposredno ne prouzrokuje dobar učinak: vjernost, jer uza sve to sjedinjenje oni mogu iz neobuzdanosti tražiti zadovoljenje izvan braka, a teolozi, bez razlike, naučavaju da za primjenu načela dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom dobar učinak mora **neposredno** slijediti iz čina, a ne posredstvom čina koji je u sebi zao. Drugim riječima: Dok u slučaju žene nepravedno prisiljene na spolni čin u braku neposredno iz kontracepcije slijedi dobar učinak, tj. spasavanje njena života i dostojanstva, u slučaju izmišljene »perpleksnosti«, ili neraspoloženja braćnih drugova da oduberu moralniji izlaz, ništa neposredno slijedi dobar učinak (vjernost), ništa nužno taj učinak slijedi kasnije.

Dato et non concessio da se u slučaju radi o casu perplexo, ili: dopustivši da se radi o perpleksnosti u širem smislu, ni tada nema opravdanja da se dopusti izravna kontracepcija, jer tada savjest nije u pravom smislu u škripcu (Lanza-Palazzini, I, br. 360), nego ih u škripcu dovodi njihova neobuzdanost. Ako bi i dalje dr

Steiner forsirao da se radi de casu perplexo neka dobro uoči da su i u tom slučaju bračni drugovi dužni formirati savjest pomoću ispravnih refleksnih načela ili actionem differre, ako to ne učine postaju krivci grijeha (isti, isto mj. br. 362). Prema tome za tvrdnju dr Steinera nema uopće opravdanja.

7) Možemo li se pozvati na načelo probabilizma? Budući je naučavanje enciklike u pitanju jasno, probabilizam gubi snagu. Mišljenja su teologa posve netemeljita. Uzmimo glavne od onih na koje se dr Steiner poziva ili za njega znače autoritet koji bi opravdao (?) primjenu probabiliteta u prilog kontracepcije (izravne).

P. Häring u knjizi PADRE HÄRING RISPONDE, 1966. na str. 86. piše da treba ozbiljno i u duhu poslušnosti čekati Papinu riječ, a da rasprave među teolozima ne predstavljaju mjerodavno pravilo za savjesti vjernika, međutim, taj isti Häring u djelu CRISE AUTOUR DE HV, 1969, str. 90, dakle poslije nego je proglašena HV, piše kako je Papa optimist ako misli da će drugi misliti kao on. Piše kako se u svijetu diže glas neka Papa revidira svoju odluku i neka se obazire na kolegijalitet tj. na neku glasačku mašinu ili mišljenja većine.

Što je taj kolegijalitet u traženju istine? Zar neupućena većina znači nosioca istine? Netko je rekao da će se pokoljenje poslije nas sramiti za takve tvrdnje. Zbog čega P. Häring poslije publikacije enciklike tako piše? Jer su mu se neosnovana očekivanja izjalovila. Hvata se daske u brodolomu. Koncil nas je poučio da sinovima Crkve nije dopušteno ići putem protivnim od onoga koji nam ukazuje Crkva (GS br. 51). I radi se upravo o problemu radanja.

8) Nije li Papino mišljenje, Crkveno mišljenje, pretjerano rigorozno? Dr Steiner misli da jest. Radije bih rekao da se radi o piščevoj sentimentalnosti, kao da je igdje »teško« ili »lako« kriterij kvalifikacije dobra ili zla. Zar je čovjek današnjice takav bijednik da ne može obuzdati veneričke impulse? A nije li se pijanici teško odreći pića? Nije li svakom čovjeku u zloj navici teško prigrliti krepost? Nije li Evandjelje sinonim za strogost i ozbiljnost u shvaćanju životnog poziva?

Uvijek razlikujemo teoretsko postavljanje nauke i prosuđivanje ovog ili onog postupka u praksi. Zbog čega ta podvojenost? Jer čovjek u praksi lako postane žrtvom onoga što ne odobrava (Rim 7, 23). Odobravati ili savjetovati izravnu kontracepciju, pa makar iz ne znam kako »plemenitih« razloga, znači preuzimati na sebe dio odgovornosti za neispravan postupak, ali razumjeti i blago tretirati one koji u tome pogriješe posve je ljudsko i razborito (HV br. 28). Grijesi tijela su najčešće plod slabosti, time manje teški (br. 29). Razborit ispovjednik postupa drugačije s čovjekom koji griješi iz slabosti, nego s onim koji tvrdokorno griješi.

9) Lijepo je slušati glasove drugih episkopata, ali još je pohvalnije slijediti jasnu nauku Papinu. Za nas je pak mjerodavan naš episkopat. Ne sviđaju li se dr Steineru izjave nekih episkopata zbog toga što plešu u ritmu Häringa prije nego je publicirana enciklika? Bolje bi bilo da svakoga vodi poslušna ljubav prema Vrhovnom učitelju, koji nije sam. Papa je i te kako saslušao mišljenja stručnjaka, teologa, i to onih nesumnjive vrijednosti, savjetnika po čitavom svijetu. Brojne studije, npr. kard. Felici-a, dokazuju kako je Papin glas — glas Crkve, a ne, doista, pojedinaca kojima je stalo do jednom nesmotreno iznesene hipoteze. Treba biti hrabar da se uvidi vlastito zastranjenje. Uostalom, čitajući reviju mišljenja raznih

episkopata na koja se poziva dr Steiner (PERFICE MUNUS, 1969, br. 11, str. 591 sl), vidi se da ih ima koji stavljaju na čelo potpuno prihvaćanje Papinih riječi (17), mali broj episkopata apelira na perpleksnost savjesti, a, razumljivo, neki ističu posve ispravno da je teže grešna izravna kontracepcija iz hedonističkih motiva nego ona koju prihvaćaju bračni drugovi kao sredstvo da izbjegnu nekim objektivnim teškoćama.

Iz svega ovoga mogu se izvesti praktični zaključci:

Uzaludno se pozivati na perpleksnost, jer bračni drugovi koji odabiru **izravnu kontracepciju** da sačuvaju (?) vjernost ne nalaze se uopće u perpleksnosti, ne boje se grijeha (što je bitno za slučaj perpleksnosti kako redovito teolozi naučavaju, npr. Lanza-Palazzini, I, br. 359; Merkelbach I, br. 113), nego smatraju da je kontracepcija u slučaju Bogu ugodna.

Uzaludno se pozivati na princip »ad impossibile nemo tenetur«, jer se može i mora na drugi način izaći iz teškoće, tu su sredstva odgoja i kršćanske jakosti (HV br. 19 sl); uostalom nauka je enciklike jasna, kako je rečeno gore. Prema tome to načelo tzv. perpleksne savjesti uopće se ovdje ne može primijeniti, ne realiziraju se uvjeti, kako se može lako uvidjeti u tumačenju toga načela (Merkelbach, I, br. 115).

Uzaludno se pozivati na princip da se može trpjeti manje zlo, jer načelno odobriti, savjetovati ili na drugi način pozitivno sudjelovati izravno u nečemu što je po sebi nečasno znači ne samo trpjeti nego **činiti** zlo, biti suuzročnikom, a to ni iz najtežih razloga nije dopušteno (HV br. 14). Stara je nauka da oduzimati spolnom činu prirodnu silu i moć znači kršiti Božji i prirodni zakon, kaljati se ljagom teškog grijeha i zavrijediti strog račun (Pijo XI u CASTI CONNUBII, izd. Sarajevo 1931, str. 32—34).

Uzaludno je poistovjetovati situaciju bračnih drugova koji se ne osjećaju raspoloženima da se svladaju pa pribjegavaju izravnoj kontracepciji sa situacijom kada muž nameće ženi bračni čin (HV br. 13), jer u ovom posljednjem slučaju žena se nalazi u stanju prisiljene, napadnute. Ako žena pribjegne neizravnoj kontracepciji njezin je čin ne-zao, to je jednostavno zakonita samoobrana i odbijanje silom, primjerenom silom.

Uzaludno se prizivati na to da su bračni drugovi lišeni slobode, jer da su prisiljeni od situacije. To ne opravdava. Ako su bolesni, o njima se vodi računa kao o bolesnicima. Ako se hotično zadržavaju u neznanju, njihova je nezналаčka savjest savladiva i odgovorna. Ako i poslije enciklike HV ustraju u svom krivom mišljenju, fali im dužna poslušnost ili poslušna ljubav i poštovanje prema Crkvenom učiteljstvu. Nitko ne može biti prisiljen da griješi, a najmanje oni koji sami sebe čine prisiljenima.

Uzaludno se uopće prizivati na perpleksnost, jer fale potrebni elementi: prvo, u perpleksnom slučaju predviđa se grijeh bilo što se poduzelo, a bračni drugovi misle da je dobro odabrati izravnu kontracepciju; drugo, jer prihvatiti kontracepcijski zahvat ne nameće nijedna sila, osim neukročene strasti, a ona nije mjerodavna, reklo bi se da se tada zloduh tjera zloduhom; treće, radi se jednostavno o pogrešnoj savjesti koju treba i koju se može odstraniti; četvrto, ostaje mogućnost pitati za savjet učenē, i prihvatiti zakonita a ne

grešna sredstva za izlaz iz situacije; peto, jer u isto je vrijeme moguće i naredeno: izbjegavati izravni kontracepcijski zahvat i čuvati bračnu vjernost (ljubav) kreposnim sredstvima; šesto, jer ne dolazi u obzir ovo dvoje: čuvati vjernost — posredstvom kontracepcije, nego: čuvati vjernost — kreposnim postupkom.

Uzaludno se pozivati na princip dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom, jer se za primjenu toga načela u našem slučaju ne ostvaruje nijedan od uvjeta koji iznose i probabilistički teolozi (Noldin, I, br. 83). Izravna je kontracepcija u sebi zao čin — iz izravne kontracepcije ne slijedi neposredno dobar učinak ili vjernost u braku — frustriranje se začeca u slučaju odobravanja, što ne smije.

Probabilizam je neuspjela smicalica. Ni episkopati ni teolozi nemaju autoriteta ako naučavaju nešto izravno protivno jasnom naučavanju Vrhovnog učitelja: Pape. Ali, Papa iznosi upravo mišljenje episkopata, jedino se ne slaže s brzopletim i promjenljivim teolozima. Uostalom, kada se radi o smjernicama za djelovanje, a u savjesti je dvoumica, ne smije se uopće postupati po probabilističkom principu, nego po tucionističkom, kako naučavaju i probabilisti (Noldin, I, br. 236).

Neizravna kontracepcija ili neizravni kontracepcijski zahvat uspoređuje se sa zakonitom samoobranom i pravilno se poziva na načelo dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom, kako enciklika predviđa u br. 13.

Postupak majke ne predstavlja čin u sebi zao; on je »non-malus« kako bi rekli stručnjaci, žena adekvatno odbija silu i sebe zaštićuje, a sebe sačuvati je osnovna i najviša egzistencijalna dužnost. Nadalje, iz njena postupka na jednak i neposredan način slijedi i dobar učinak tj. sačuvanje svoga života i dostojanstva, i zao učinak, tj. onemogućenje rađanja novog života. Osim toga, žena ne namjerava niti želi frustrirati začeca kao da je to nešto dobro, niti bi ona prihvatila to sredstvo da je muž drugačiji, ali muž je na to prisiljava, i ona nema drugog izlaza. Niti se može reći da je kriv muž a ne semen, jer u stvari neposredno napada upravo semen, sperma, pa nepravedni napadaj opterećuje spermu, nešto slično kao što bi bilo dopušteno ubiti nevinoga koga je nepravedni napadač postavio ispred sebe da se zaštiti od zakonite samoobrane napadnutoga (Merkelbach, I, br. 361).

Sa slučajem napadnute žene ili prisiljene na bračni čin na nemoralan način uspoređuje se i situacija ČČ. sestara ili djevojaka kojima bi prijetila neposredno prisila ili violacija. Razumljivo je također zašto su naši Biskupi predviđjeli dosta širok radius primjeni bona fides (UPUTA str. 19—20). Druge sam opaske naveo u knjižici LJUBAV U SLUŽBI ŽIVOTA, Zagreb 1969, str. 40; u pogovoru na izdanje UPUTE francuskih biskupa, Zagreb 1970, str. 16 sl; u brošurici SMIJEMO LI KRITIZIRATI FRANCUSKE BISKUPE, Zagreb 1970; u BS 1970, br. 2—3, str. 280—1.

Da sve sažmem u jedno: izravna kontracepcija se osuđuje kao i izravno ubojstvo, neizravna se tretira kao neizravno ubojstvo, pa se oba slučaja rješavaju s odgovarajućim principima kako je rečeno gore.

Dr J. Kuničić